

הרב ישראל מאיר לאו

זכור ולא תשכח

ט"ז בחשוון התרצ"ט. הם קראו לזה "ליל הבדולח" – הלילה שבו הוא שמי גרמניה בלהבות אש, שאחזו באלף ארבע מאות ושישה בתי הכנסת ברחבי הארץ הארורה הזו. הם קראו לזה "תגובה ספונטאנית" על הירצחו של קונסול גרמניה בצרפת, הרלס פון פאט, ע"י צעיר יהודי בשם הרשל גרינשפאן, שהוריו הוגלו לגבול פולין.

הם קראו לליל בלהות זה בכל מיני כינויים ושמות, הם לא מחו, לא עצרו בפורעים, לא עצרו את המציתים, לא כלאו את הרוצחים, ולא גינו את המכים. רק את המוכים הם גינו, רק את בני משפחות הנרצחים הם כלאו. לימים התברר ביומנו של שר ההסתה ימ"ש, שאכן הכל אורגן מראש, התוכנית היתה ברורה, והתסריט היה קבוע. בכל מקום שיש בו ריכוז יהודי, לקחת לפיד אש, ולזרוק קודם לעבר בית הכנסת! זו הכתובת המרכזית! זו המטרה וזה היעד! לשבור, לנתץ, לשרוף את בית הכנסת!

"מאובי תחכמי מצוותיך" (תהילים קי"ט, צ"ח) - הם ידעו שזה לב האומה, וזה בדמינו. הם ידעו, שאם רצונם להשפילנו ולהכניענו - זו הדרך.

היה יהודי בשם אורקיה. אמרו עליו שפרנסתו באה לו מן הכוסות, לא מצדיקי הקהל. באותו לילה נזרק לפיד אש לעבר בית הכנסת, אשר היה בנוי כולו מעץ. בספונטניות מהירה קפץ אורקיה אל תוך בית הכנסת הבוהק, הגיע אל ארון הקודש, והוציא שני ספרי תורה כדי להצילם ממאכולת האש. הגרמנים ימ"ש הבחינו שמישהו נכנס לתוך בית הכנסת, וחיכו לו בחוץ עם רובים דרוכים. כשיצא מבית הכנסת, בערו שני המעילים של ספרי התורה עם הבגדים שלו, אך הוא המשיך במרוצתו. עד שפגעו בו כדורי החיילים. הוא עוד התגלגל מספר פעמים בחצר בית הכנסת, כשהוא אוחז בכוח בספרי התורה, לבל יפלו מידי, ולבל ישמטו ממנו. מי שתבע עלבונה של תורה, הוא יתבע עלבוננו. כי הקשר של היהודי לבית הכנסת הוא קשר עמוק שנשמה, קשר של קיימא, שייכות בלתי מתפשרת. הם ידעו זאת וגם אנו צריכים לדעת.

הייתה לי הזכות ללמוד בישיבת "קול תורה" בירושלים. היה זה באלול התש"י כשנכנסתי להיכלי הישיבה, ופתחתי בהתרגשות כמו

כולם את פרק "הכל שוחטין" במס' חולין. הר"מ הראשון שלי היה הרב יונה מרצבך זצ"ל (ראש ישיבת "קול תורה", ומשלושת העורכים הגדולים הראשונים של האנציקלופדיה התלמודית). הוא היה בעבר רבה של דרלשטט אשר בגרמניה. באותו "ליל הבדולח" נכנסו הגרמנים לדרלשטט, והעלו את בית הכנסת באש. הרב יונה מרצבך הספיק להוציא מגילת איכה מבית הכנסת הבודד, שהיה באותה עיירה, ושאיננו עוד. הוא ישב על הארץ, קרא מגילת איכה עם קינות לתשעה באב, וידע שלמחרת הוא עוזב את הארץ ההיא, ופונה לארץ ישראל. שנים עשרה שנה זכיתי ללמוד מפיו "הכל שוחטין" בירושלים עיר הקודש.

אנו משחזרים את הדברים, כשלנגד עינינו ניצבת המצווה הכפולה של "זכור את אשר עשה לך עמלק... לא תשכח" (דברים כ"ה, י"ז-י"ט), "זכור" בפה, "ואל תשכח" בלב. "זכור" - באופן חיובי ומעשי ע"י אמירת קדיש, לימוד משניות, הדלקת נר, דרכי הנצחה חיוביות. "לא תשכח" - לא לסלוח, לא לטשטש.

בעיני ראיתי בתוך תא העינויים המצמרר, במחנה המוות דכאו, אותיות של דם מוטבעות על קיר הבטון. כתוב שם "נקומע" (נקמה) [קיר הבטון שם עבה במיוחד, על מנת שלא ישמעו את הצעקות]. אפשר לסלוח? וכי יש לנו את הרשות לכך? בשם מי לסלוח? למי?

היה יהודי בלוס אנג'לס שעבר את מוראות החורבן באירופה, איבד אישה וילדים, וניצל בניסי ניסים. הוא הגיע ללוס אנג'לס, והצליח להקים את ביתו מחדש, אך נשאר תמיד רזה ומצומק, עור ועצמות. פעם העז חמי מורי, הרב יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל, לשאול אותו על כך והוא ענה: אכן לא חסר לי היום דבר, אבל היתה לי בת, מירליה, והיא גוועה מרעב בזרועותיי. בגיל שתים עשרה נחלשה מאוד מיום ליום, עד שראשה נשמט בידיים שלי והיא מתה. עד היום (חלפו ארבעים שנה מאז), הוא אמר, בכל פעם שאני מתיישב לאכול, אחרי ה"המוציא" הראשון שאני מכניס לפה, אני רואה אותה מול עיניי, מתחננת 'טאטע א שטיקאלע ברויט' (אבא, חתיכת לחם), האוכל נתקע לי בגרון, ואיני מסוגל לבלוע. אני מזיז את הצלחת, שותה כוס מים או תה, והולך הלאה. ככה ארבעים שנה.

"לא תשכח" - לא רק שאסור לשכוח, אלא אי אפשר לשכוח. אחת הדרכים שלנו לזכור ולא לשכוח היא עצם ישיבתנו כאן בארץ ישראל בארצנו הקדושה - ירושת אבותינו.

הפעם הראשונה שאני שמעתי את המילים "ארץ ישראל" הייתה בהיותי בן שבע, בשנה האחרונה של המלחמה. הייתי אז במחנה בוכנוואלד. לא ידענו שהשחרור קרוב, שעוד נצא אי פעם מבין גדרות התיל המקיפות אותנו. אני עצמי הוסתרתי בבילוק בין שבויים רוסיים, כשאותי חשבו לילד פולני שהוריו נספו בהפצצה בוורשה (הכל יחסית). בשונה מתנאי היהודים באותו מחנה, לנו היה גם מרק בכל יום. יום אחד ראיתי בכיוון השער קבוצת יהודים מוזלמנים, המשרכים את רגליהם בקושי אל מעבר לגדר. פתאום שמעתי מאותו כיוון קול הקורא בשמי. אט אט קלטתי שזהו קולו של אחי, נפתלי, שנשאר כמובן בבילוק היהודים, כשהוא בקושי נושא את שמונה עשרה שנותיו. הוא נראה נורא, וקשה היה להכירו. בזהירות התקרבותי לעברו, והוא לחש לי מעבר לגדר: "לולק (זה היה הכינוי הפולני שלי לשם ישראל), לוקחים אותי, אנחנו צריכים להיפרד, אתה ילד גדול, אני לא אסתיר מפניך את האמת. אתה יודע שאין לנו אבא, וכנראה שגם אין לנו אמא, עכשיו לוקחים אותי ותישאר לבד, אני לא מאמין שמישהו יצא מהגיהנום הזה. אני לא רואה לזה סוף. אבל אם יקרה נס, הגיהנום ייגמר, ואתה תישאר חי, תזכור שיש מקום אחד בעולם שקוראים לו ארץ ישראל, תגיד שאתה רוצה להגיע לשם, שייקחו אותך לשם, זה המקום שלנו. שם לא הורגים יהודים. יש לך בארץ ישראל דוד (שהצליח לברוח מקטוביץ - הרב פוגלמן בקרית מוצקין), תגיד שם איך קוראים לך, והדוד כבר ימצא אותך. שלום לולק, אני הולך". לחצנו את ידינו מבעד לגדר התיל, והוא הלך.

אני חושב היום על המילים שאחי נפתלי שיחי אמר לי, והלב נצבט. ב"ה, זכינו שנינו לעלות לארץ ישראל, אך דבר אחד מדבריו עדיין לא התגשם, הוא תיאר את ארץ ישראל כמקום "ששם לא הורגים יהודים"...

אני תפילה שנזכה לקבץ את כל אחינו למדינת ישראל, לארץ האבות, ונזכה לחיות במדינת היהודים כיהודים, אשר יודעים שבית כנסת הוא לב האומה, ותורת ישראל היא הגורם המאחד. ונזכה שאכן לא ישפך עוד דם יהודי בארץ הזו "ונקם ישיב [הקב"ה] לצריו וכפר אדמתו עמו" (דברים ל"ב, מ"ג).

"ונקיתי, דמם לא נקיתי, וה' שכן בציון" (יואל ד', כ"א)